ΜΑΡΙΑ ΚΟΜΠΑΤΣΙΑΡΗ: ΤΑ ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΑ

Στην ιστορία της τέχνης και του πολιτισμού υπάρχουν ορισμένα αντικείμενα, χρηστικά ως επί το πλείστον, που ικανοποιούν ανάγκες της καθημερινότητας και αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση δράσεων των ανθρώπων μιας κοινωνίας με αυξημένη πολιτισμική συνείδηση. Είναι χειρωνακτικά και τεχνολογικά αντικείμενα που έγιναν από προικισμένους ανθρώπους για ορισμένο σκοπό και δεν ικανοποιούν κατ' ανάγκη κανόνες αισθητικής, αλλά εκφράζουν μια ορισμένη αντίληψη για τον κόσμο και τη σχέση των πολιτών με τη δύναμη και την ευθύνη της κρατικής εξουσίας.

Αυτής της κατηγορίας αντικείμενα είναι τα «μολυβδόβουλα» των βυζαντινών, μικρές σφραγίδες από μόλυβδο που επιβεβαίωναν την αυθεντικότητα των εγγράφων. Πρόκειται για μικρών διαστάσεων αντικείμενα που διακρίνονται για την ικανότητα μικρογραφικής σχεδίασης εικόνων και παραστάσεων κάθε λογής και αποδίδονται με μεθόδους μικρογλυπτικής (γλυπτών ή ανάγλυφων μορφών ή λέξεων). Για τους αρχαιολόγους αποτελούν σήμερα μαρτυρίες για την ιστορία των θεσμών, την εξέλιξη της εικονογραφίας και των γλωσσών και γενικά για το πολιτισμικό επίπεδο της απέραντης ρωμαϊκής και της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Τι κοινό όμως μπορεί να έχει ένας σύγχρονος καλλιτέχνης με τις ταπεινές αυτές σφραγίδες, που κατά κανόνα πλαισιώνουν βιτρίνες αρχαιολογικών μουσείων όπου δεσπόζουν έργα ύψιστης αισθητικής και μεγάλης έμπνευσης και πνοής: Αν και εξ ορισμού όλα τα ανθρώπινα έργα συνιστούν μέρη και όψεις του πολιτισμικού του επιπέδου, υπάρχουν ωστόσο κανόνες και διαδικασίες που ορίζουν το βαθμό των «αισθητικών ιδιοτήτων» ενός υπό μελέτη αντικειμένου, ώστε να απασχολήσει την έρευνα, για την αποκάλυψη ενός «βαθύτερου νοήματος».

Πώς η καλλιτέχνης μας «είδε» τα αντικείμενα αυτά ως έργα τέχνης τέτοιας αξίας, ώστε να

απασχοληθεί για καιρό για τη «μετάπλασή» τους και τι ήταν εκείνο που τράβηξε το καλλιτεχνικό της ενδιαφέρον και εμπνεύσθηκε μία σειρά έργων καμωμένων με τις σύγχρονες και μοντέρνες αντιλήψεις της τέχνης;

Και πραγματικά. Η Μαρία Κομπατσιάρη ετοίμαζε εδώ και πολύ καιρό τα έργα της με τον συγκεκριμένο τίτλο, που εξ αρχής μας παραπέμπουν πίσω στο μακρινό παρελθόν με την ασυνήθιστα για την εποχή μας εικονογραφικά μοντέλα και αφηγηματικά πρότυπα.

Από την πρώτη στιγμή ο θεατής αντιλαμβάνεται ότι έχει να κάνει με πραγματικά έργα τέχνης, ότι ο βυζαντινός τίτλος είναι το άλλοθι για την απόδοση σημερινών νοημάτων, ότι οι μεσαιωνικοί συμβολισμοί μεταπλάθονται σε αφηρημένης έμπνευσης εσωτερικά βιώματα, ότι η παραδοσιακή εικονογραφία προδίδει προσωπικές εμπνεύσεις για καθιερωμένα θέματα, ότι τη «μηχανική» κατασκευή αντικατέστησε η χειρωνακτική και η απολύτως προσωπική παρέμβαση (με την επιλογή του υλικού, την ύφανση, τις κλωστές και τις βελονιές), ότι την τρισδιάστατη αντίληψη την προώθησε με «ξένα» υλικά στη βάση όμως ενός δισδιάστατου μοντέλου με προκαθορισμένα πλαίσια, ότι το σχέδιο το εμπλούτισε με δυσανάγνωστα, εν είδει ιερογλυφικών κείμενα, ότι η ζωγραφική έπαιξε το δικό της ξεχωριστό ρόλο στην ολοκλήρωση των έργων, ως αντικειμένων δηλαδή που συνεργάζονται με τη γλυπτική στη βάση μιας αρχιτεκτονικής δομής, ότι η διακόσμηση πρόσθεσε στα έργα μία ενισχυμένη χρωματική αίσθηση, απαλύνοντας τις εικόνες από την κυριαρχία της μονοχρωμίας και από τη λιτή χρωματική κλίμακα, ότι ο συνδυασμός σχεδίου, γεωμετρικών σχημάτων και εικόνων, κειμένων και λέξεων, διαφόρων αραβουργημάτων και μορφικών τύπων ενισχύουν την εκφραστικότητα των έργων της, ότι οι ραφές από τις άμεσες επεμβάσεις της ζωγράφου στα έργα θυμίζουν με τρόπο εξαιρετικά πρωτότυπο και αναμφισβήτητα εικαστικό τη «μήρινθο», το δίαυλο που διαπερνούσε τη μεσαιωνική σφραγίδα ως εγγύηση ασφάλειας και γνησιότητας των εγγράφων.

Είναι εντυπωσιακό να παρακολουθεί κανείς τη μεταμόρφωση ενός αρχαίου θέματος με ιστορικές, πολιτισμικές και πραγματολογικές αναφορές και με ανυποψίαστη από τον σημερινό χρήστη της αισθητικής του διάστασης, να μεταμορφώνεται σε ένα έργο αφηρημένης τέχνης, που έχει εικαστική ακολουθία, που λειτουργεί ως ένα μυστηριακό αφήγημα, που αναγιγνώσκεται ως ένα εικονογραφικό ρομάντσο, που διακρίνεται, τέλος, για τον εκφραστικό πλούτο και την πλουραλιστική του διάσταση χάρη στους ποικίλους συνδυασμούς που της προσφέρονται από την έμπνευση, τη γνώση και την τεχνική.

Μιλτιάδης Παπανικολάου

Ομότιμος καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης Α.Π.Θ.